

Балинська Ольга Михайлівна,

доктор юридичних наук, професор,
проректор

Львівського державного університету внутрішніх справ
(Львів, Україна)

e-mail: olga_bal@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-0168-143X

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію Віктора Трепака

«Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми»

(Львів: вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 444 с.)

Анотація. Корупція, на жаль, дедалі впевненіше стає нормою суспільно-політичного й економічного життя в Україні. Щоби подолати корупцію (або хоча би знизити її критично високий рівень), потрібно, передусім, достеменно вивчити і зрозуміти цей соціальний феномен, нормативно закріпити «правила» протидії йому, а далі – виховати і закріпити у громадян відверту нетерпимість до корупційних проявів. Власне це завдання якраз і поставив собі один із представників юридичної науки і практики Віктор Трепак у своїй монографічній розвідці «Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми».

Після ознайомлення зі змістом цієї монографії стає зрозуміло, чому треба робити «ставки» не тільки на масштабні загальнодержавні програми, а й на «короткострокові і середньострокові завдання, що даватимуть вимірювані та швидкі результати», а водночас не полишати зусиль збурення політичної волі протидії корупції, підвищення правової культури громадян України та посадових осіб владних органів, розвитку та стабілізації національної економіки та ін.

Ключові поняття: громадянське суспільство, корупційні діяння, корупція, мінімізація, протидія, правова держава.

Balynska Olha,

Doctor in Law, Professor,
Vice-rector,

Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine)

e-mail: olga_bal@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-0168-143X

REVIEW

of the monograph by Victor Trepak

«Countering Corruption in Ukraine: Theoretical and Applied Problems»

(Lviv: Ivan Franko Lviv National University Publishing House, 2020. 444 p.)

Abstract. Corruption, unfortunately, is becoming more and more confidently the norm of social, political, and economic life in Ukraine. In order to overcome corruption (or at least reduce its critically high level), it is necessary, first of all, to accurately study and understand this social phenomenon, to normatively establish the «rules» of counteracting it, and then to educate and reinforce among citizens an outright intolerance of corruption. Actually, this task was set by one of the representatives of legal science and practice, Viktor Trepak, in his monograph «Countering Corruption in Ukraine: Theoretical and Applied Problems».

Empirical material for the study was collected mainly from the professional environment of the author (which is the judicial practice in criminal cases of corruption and administrative offenses related to corruption, the practice of prosecutors in such cases, statistics of the Office of the Prosecutor General of Ukraine, as well as a questionnaire survey of law enforcement officers and citizens on the assessment of corruption and anti-corruption activities).

After reviewing the content of this monograph, it becomes clear why it is necessary to «bet» not only on large-scale national programs, but also on «short-term and medium-term tasks that will give measurable and

rapid results», and at the same time not to abandon the efforts of indignation of the political will to combat corruption, improving the legal culture of citizens of Ukraine and government officials, development of the national economy, etc.

Such studies need to be popularized, because they not only demonstrate the activity of the academic community but also encourage the cohesion of the criminological community, its cooperation with public authorities and all structural elements of civil society (associations and individual citizens). It is possible that awareness of such developments and education of young Ukrainians on their basis will contribute to lead our state onto the path of true democracy, free from various threats and risks.

Key concepts: civil society, acts of corruption, corruption, minimization, counteraction, rule of law.

DOI 10.32518/2617-4162-2020-3-215-217

Сучасна Україна демонструє один із найпоширеніших суспільних парадоксів: голосно задекларувавши демократичний курс становлення і розвитку, не може подолати потужний негативний чинник, що руйнує не тільки владу, а й весь суспільний устрій. Ідеться про корупцію, яка вже тривалий час залишається руйнівною силою української державності, призводить до зниження міжнародного авторитету нашої країни, сприяючи натомість розвитку тіньової економіки, підриваючи довіру громадян до влади та руйнуючи віру українців у «краще майбутнє». Ба більше, корупція, на жаль, дедалі впевненіше стає нормою суспільно-політичного й економічного життя в Україні.

Щоби подолати корупцію (або хоча би знизити її критично високий рівень), потрібно, передусім, достеменно вивчити і зрозуміти цей соціальний феномен, нормативно закріпити «правила» протидії йому, а далі – виховати і закріпити у громадян відверту нетерпимість до корупційних проявів. Власне це завдання якраз і поставив собі один із представників юридичної науки і практики Віктор Трепак у своїй монографічній розвідці «Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми». Саме на цьому він акцентує, наводячи основний методологічний підхід, на якому оснований все його дослідження, – «метод Поппера», що «полягає в чіткому та зрозумілому формулюванні проблеми, яка обговорюється, і в критичному дослідженні її різноманітних вирішень».

Так, він визнає, що різні теоретичні та прикладні аспекти протидії корупції вже були відображені у «великій кількості» наукових робіт, але водночас зауважує про неналежну увагу науковців до загального й зокрема кримінологічного аналізу особливостей стратегії протидії корупції, а також недостатність досліджень, які враховували б останні модифікації у структурі цього явища, що зумовлене соціальними та політичними змінами, які досі тривають в Україні.

Крім того, цілком очевидно, що не менш вагомим чинником, який зумовив зацікавлення автора корупційними правопорушеннями та супутніми проблемами, стала сфера його про-

фесійної діяльності. Саме фахове середовище дало чимало емпіричного матеріалу (а це – судова практика у кримінальних справах про корупційні злочини та справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, практика органів прокуратури у таких справах, статистичні дані Офісу Генерального прокурора України). Проте дослідник цим не обмежився, він провів анкетне опитування працівників органів правопорядку та громадян щодо оцінки корупції та антикорупційної діяльності. Весь цей матеріал, опрацьований засобами аналізу й синтезу, індукції та дедукції, порівняння й зіставлення, абстрагування й моделювання, став доволі цікавою книгою у найкращому значенні: читачі отримали не просто зброшуроване друковане видання, а цілісний науковий текст, що акумулює нові знання з обраної проблематики та систематизує підходи до її вирішення – тобто пропонує доктринальну модель протидії корупції на сучасному етапі розвитку України.

До слова, такої цілісності й наукової достовірності авторові вдалося досягти завдяки грамотно підібраним і правильно застосованим методам і методологічним прийомам: від уже згаданого комплексного «методу Поппера» та загальнонаукових підходів – до спеціальних і конкретних. При цьому він цілком виправдано (демонструючи обізнаність із напрацюваннями у цій сфері академіка М. Костицького) розташовує методи в горизонтальному порядку, описуючи їх довільно, а з огляду на комплексний предмет вивчення, застосовує плюралістичну методологію з неухильним додержанням методологічної послідовності та виваженості. Це дало дослідникові змогу продемонструвати максимально повний контекст формування й функціонування корупції – проблемну економіку нашої держави, утилітарну психологію сучасної людини, морально-етичні цінності українського суспільства тощо. Тут варто відзначити науково-методологічну сміливість В. Трепака, який наважився відмовитися від інституційного підходу в своєму дослідженні, аргументуючи це тим, що корупція, будучи вагомим соціальним чинником із відверто нега-

тивним «забарвленням», не може бути соціальною інститутом через «неузгодженість між соціально визнаними цілями (успіху та багатства) і соціально організованими засобами їх досягнення, тобто ... використання суспільних ресурсів для досягнення особистих цілей».

Очевидно, такий комплексний методологічний інструментарій монографії був зумовлений предметом вивчення, адже корупція – це комплексна проблема (соціальна, політична, економічна, правова, культурна, психологічна, морально-етична тощо) зі значним історичним закоріненням і постійною динамікою та змінюваністю; її прояви, на жаль, можна спостерігати у будь-якій сфері державного та суспільного життя в Україні.

Комплексність цього дослідження підтверджується ще й тим, що автор не обмежувався у виборі для вивчення видів і форм прояву корупції в Україні (монографія демонструє аналіз політичної корупції, корупції у правоохоронній і судовій системах, в освіті, приватному й громадському секторах, що загалом у динаміці та інтенсивності провокує до думки про існування масової корупції).

Саме такий – комплексний – підхід дозволив В. Трепаку також систематизувати основні причини виникнення корупції, описати масовий характер як особливу характеристику цього явища і навіть говорити про постійні потенційні ризики для українців бути залученими до вчинення корупційних діянь, а найголовніше – окреслити систему протидії корупції в Україні у складі двох основних комплексних компонентів (суб'єктів, а також форм і засобів), демонструючи найбільш актуальні (вдосконалення законодавства і контроль за правомірністю) та найбільш успішні з них (скажімо, електронне декларування, що має зробити корупцію «суспільно та юридично не вигідною справою»).

Доцільно зазначити, що упродовж останніх років для розвитку та вдосконалення механізму правового регулювання суспільних відносин засобами антикорупційного законодавства було ухвалено низку важливих рішень і вжито заходів щодо формування нових структур, які повинні запобігати корупції та виявляти і припиняти конкретні корупційні правопорушення. Автор монографії компетентно й аргументовано зауважує, що вдосконалення вітчизняного антикорупційного законодавства неможливе

без урахування міжнародного досвіду в цій сфері. Нині не можна впевнено назвати хоча б одну із розвинутих країн, де проблема корупції була би вирішена повністю. Й хоча в країнах західної демократії корупція не є настільки загрозливим чинником для державності, як у нас, однак напрацювання їхніх експертів у сфері протидії корупції також було вдало адаптовано до вивчення цієї загрози національній безпеці України у рецензованій праці.

Прикладний аспект, винесений у підзаголовок назви монографії, дуже влучно, хоча й дещо ризиковано (через специфіку цієї сфери правоохоронної діяльності), розкрито в межах оперативного-розшукової протидії корупції, зокрема визнається «неналежний оперативний супровід досудового розслідування, який неможливо замінити виконанням оперативними підрозділами доручень слідчих» і «низька результативність використання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій».

Резюмуючи, треба зауважити: цілком виправдано, але при цьому, на жаль, дуже прикро, що науковець говорить не про подолання, а про мінімізацію корупції, зведення її до суспільно допустимого чи прийняттого рівня. Хоча треба віддати належне В. Трепаку: після ознайомлення зі змістом його монографії стає зрозуміло, чому треба робити «ставки» не тільки на масштабні загальнодержавні програми, а й на «короткострокові і середньострокові завдання, що даватимуть вимірювані та швидкі результати», а водночас не полишати зусиль збудження політичної волі щодо протидії корупції, підвищення правової культури громадян України та посадових осіб владних органів, розвитку і стабілізації національної економіки та ін.

Дуже важливо популяризувати такі дослідження, як монографія Віктора Трепака «Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми», адже вони не тільки демонструють активність академічної спільноти, а й спонукають до згуртованості кримінологічного співтовариства, його кооперації з органами публічної влади та всіма структурними елементами громадянського суспільства (об'єднаннями й окремими громадянами). Можливо, обізнаність із такими напрацюваннями й виховання на їхній основі молодих українців сприятиме виведенню нашої держави на шлях справжньої демократії, вільної від різних загроз і ризиків.

*Рецензія: надійшла до редакції 09.07.2020
прийнята до друку 03.09.2020*

*The review: is received 09.07.2020
is accepted 03.09.2020*